

УДК: 001.32:57.083:37.014.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-596-612](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-596-612)

Голубка Ольга Вадимівна кандидат медичних наук, доцент кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології Навчально-наукового медичного інституту, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", вул. Кирпичева 2, м. Харків, 61002, тел.: (067)991-12-36, <https://orcid.org/0009-0008-9690-6208>

Большакова Галина Михайлівна кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології Навчально-наукового медичного інституту, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", вул. Кирпичева 2, м. Харків, 61002, тел.: (050) 854-33-25, <https://orcid.org/0000-0002-1151-0562>

Мінухін Валерій Володимирович доктор медичних наук, професор, директор, Державна установа «Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України», вул. Пушкінська 14/16, м. Харків, 61057, тел.: (067)715-60-35, <https://orcid.org/0000-0002-9682-9686>

Частій Тетяна Володимирівна кандидат медичних наук, доцент кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології Навчально-наукового медичного інституту, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", 61002, м. Харків, вул. Кирпичева 2, тел.: (050) 911-53-01, <https://orcid.org/0000-0002-4745-5737>

Кучма Ірина Юрївна кандидат медичних наук, доцент кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології Навчально-наукового медичного інституту, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", вул. Кирпичева 2, м. Харків, 61002, тел.: (097) 268-43-94, <https://orcid.org/0000-0002-7642-3750>

Шевченко Юлія Володимирівна асистент кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології Навчально-наукового медичного інституту, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", вул. Кирпичева 2, м. Харків, 61002, тел.: (097) 151-84-58, <https://orcid.org/0000-0002-7607-2575>

**ДО 100 – ЛІТТЯ КАФЕДРИ МІКРОБІОЛОГІЇ,
БАКТЕРІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА МІКОЛОГІЇ
НАВЧАЛЬНО - НАУКОВОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ".
МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ**

Анотація. Кафедрі мікробіології, бактеріології, вірусології, клінічної та лабораторної імунології Харківської медичної академії післядипломної освіти (ХМАПО) у 2023 році повинно було виповниться 100 років - шлях, довжиною в століття, який дорівнює свідомому життю декількох поколінь. Але за рік до знаменного ювілею, у 2022 році, в зв'язку з реорганізацією ХМАПО, кафедра змінила назву та підпорядкування. Тепер це кафедра мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології в складі Навчально-наукового медичного інституту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (ННМІ НТУ «ХПІ»). Висока кваліфікація співробітників та бездоганна репутація колективу кафедри зберігається у новому форматі праці. Та не зважаючи на обставини, в рік свого 100-ліття, нехай, навіть з іншою назвою і підпорядкуванням, кафедра мікробіології, бактеріології, вірусології, клінічної та лабораторної імунології ХМАПО разом з її колективом заслуговує на вшанування своєї історії!

За весь час існування кафедри відбулось безліч подій, змінилися уклади нашого життя. Викладачами - науковцями кафедри за цей довгий період було створено і впроваджено в медичну практику багато винаходів в області мікробіології та імунології, підготовлено тисячі спеціалістів – бактеріологів та імунологів з подальшим підвищенням їх кваліфікації на численних курсах тематичного удосконалення. За майже 100 років свого існування кафедра стала не просто осередком, а справжнім храмом науки. У цьому є велика заслуга як попередніх, так і сучасних поколінь фахівців кафедри. І було б свято у всіх, хто має відношення до цієї великої події, але в Україні продовжується воєнний стан, і все наше життя змінилося. Незважаючи на цей надважкий для всіх українців час, ми сьогодні вшановуємо тих, хто присвятив своє життя справі науки і згадуємо вчених – викладачів, хто працював і тих, хто продовжує працювати на кафедрі. Наукові відкриття і всі здобутки, що має кафедра, відбулися завдяки їх натхненній праці. Знати і пам'ятати свою історію - це життєва необхідність будь-якого покоління, адже без минулого, не може бути і майбутнього. Ми пам'ятаємо і шануємо свою історію!

Ключові слова: кафедра мікробіології, бактеріології, вірусології, клінічної та лабораторної імунології Харківської медичної академії післядипломної освіти, ХМАПО, історія кафедри, Навчально-науковий медичний інститут Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», ННМІ НТУ «ХПІ», курси бактеріологів, ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України», післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, видатні вчені мікробіологи та імунологи.

Golubka Olga Vadimivna Candidate of medical sciences, associate professor of the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology and Mycology of the Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpycheva St., 2, Kharkiv, 61002, tel.: (067) 991-12-36 <https://orcid.org/0009-0008-9690-6208>

Bolshakova Halyna Mykhaylivna Candidate of medical sciences, associate professor, head of the department of microbiology, bacteriology, virology and mycology of the Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpycheva St., 2, Kharkiv, 61002, tel.: (050) 854-33-25, <https://orcid.org/0000-0002-1151-0562>

Minukhin Valery Volodymyrovych Doctor of medical sciences, professor, director of the State Institution "Institute of Microbiology and Immunology named after I.I. Mechnikova, National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Pushkinska St., 14/16, Kharkiv, 61057, tel.: (067) 715-60-35, <https://orcid.org/0000-0002-9682-9686>

Chastii Tetyana Volodymyrivna Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology and Mycology of the Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpycheva St., 2, Kharkiv, 61002, tel.: (050) 911-53-01, <https://orcid.org/0000-0002-4745-5737>

Kuchma Iryna Yuriivna Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology and Mycology of the Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpycheva St., 2, Kharkiv, 61002, tel.: (097) 268-43-94, <https://orcid.org/0000-0002-7642-3750>

Shevchenko Yulia Volodymyrivna Assistant professor of the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology and Mycology of the Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kirpycheva St., 2, Kharkiv, 61002, tel.: (097) 151-84-58, <https://orcid.org/0000-0002-7607-2575>

**TO 100 - THE ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT OF
MICROBIOLOGY, BACTERIOLOGY, VIROLOGY AND
MYCOLOGY OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC
MEDICAL INSTITUTE OF THE NATIONAL TECHNICAL
UNIVERSITY "KHARKIV POLYTECHNIC INSTITUTE".
PAST AND PRESENT**

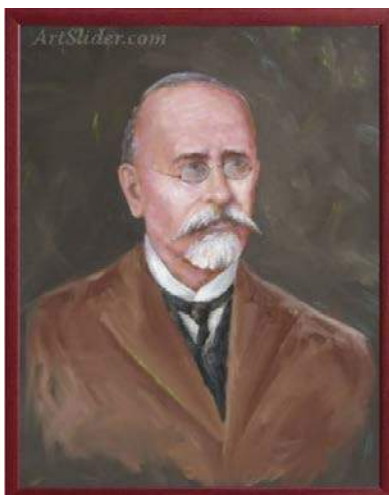
Abstract. The Department of Microbiology, Bacteriology, Virology, Clinical and Laboratory Immunology of the Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education (KhMAPO) was supposed to turn 100 years old in 2023 - a century-long journey that is equal to the conscious life of several generations. But a year before the significant anniversary, in 2022, in connection with the reorganization of KhMAPO, the department changed its name and subordination. Now it is the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology and Mycology as part of the Educational and Scientific Medical Institute of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (NNMI NTU "KhPI"). The high qualification of the employees and the impeccable reputation of the department staff is preserved in the new work format. But regardless of the circumstances, in the year of its 100th anniversary, let the Department of Microbiology, Bacteriology, Virology, Clinical and Laboratory Immunology of KhMAPO together with its team deserve to honor its history, even with a different name and subordination!

During the entire existence of the department, many events took place, the ways of our life changed. During this long period, the faculty-scientists of the department created and introduced into medical practice many inventions in the field of microbiology and immunology, thousands of specialists - bacteriologists and immunologists were trained and their qualifications were further improved on numerous thematic improvement courses. For almost 100 years of its existence, the department has become not just a center, but a real temple of science. This is a great merit of both the previous and current generations of specialists of the department. And it would be a holiday for everyone who is related to this great event, but the martial law continues in Ukraine, and our whole life has changed. Despite this extremely difficult time for all Ukrainians, today we honor those who dedicated their lives to the cause of science and remember scientists - teachers who worked and those who continue to work at the department. Scientific discoveries and all achievements of the department took place thanks to their inspired work. Knowing and remembering one's history is a vital necessity of any generation, because without the past, there can be no future. We remember and honor our history!

Keywords: Department of Microbiology, Bacteriology, Virology, Clinical and Laboratory Immunology of the Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, KhMAPO, history of the department, Educational and Scientific Medical Institute, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", NNMI NTU "KhPI", courses of bacteriologists, State University "Institute of Microbiology" and immunology named after I. I. Mechnikov National Academy of Sciences of Ukraine", postgraduate education, professional development, outstanding scientists, microbiologists and immunologists.

Історія кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології, клінічної та лабораторної імунології пов'язана із становленням української школи мікробіологів, вірусологів та імунологів, коли ще в 1890 році, на базі Харківського бактеріологічного інституту, були засновані курси для удосконалення лікарів-бактеріологів на зразок бактеріологічних курсів Паризького Пастерівського інституту. Засновником та керівником курсів вакцинаторів та бактеріологів, був видатний вчений В.К. Високович. В той час він очолював Харківську бактеріологічну станцію, відомо з [1]. Він був першим, хто поклав основу вчення про МФС (система мононуклеарних фагоцитів) (рис. 1).

Згідно надрукованих в 1913 році під редакцією С.Н. Ігумнова літературних джерел - «Харківське Медичне Товариство, 1861-1911 рр.. Нариси його п'ятдесятирічної діяльності», перший курс був прочитан В.К. Високовичем в січні і лютому 1890 року. Із 40 курсантів, головним чином, місцевих лікарів, було 2 земських лікарів і декілька ветеринарних лікарів. Другий курс, за тією ж програмою, були прочитані в 1891 році, з 20 січня по 5 березня. Кількість слухачів – 35 осіб. Треті та четверті курси за тією ж програмою і термінами відбулись в 1892 і 1894 році, а в 1893 році, замість великих курсів, в зв'язку з появленням азіатської холери, було проведено 5 семиденних курсів для декількох осіб кожен. Починаючи з 1895 по 1903 рік бактеріологічні курси не проводились - головна увага в той час була звернена на організацію приготування протидифтерійної сироватки і в зв'язку з переводом В.К. Високовича до Києва. Після тривалої перерви, в 1903 році, бактеріологічні курси для лікарів відновили свою роботу. Вступну лекцію прочитав професор В.П. Крилов. Вечора були присвячені теоретичним лекціям. Практичні заняття проводились кожного дня з десятої ранку до

третьої години опівдня, окрім вихідних, для невеликої кількості осіб – не більше 10 через невеличку площу приміщення, на відміну від теоретичної частини, яку прослуховувала значно більша кількість бажаючих, відомо з [2].

Потім в роботі курсів теж були деякі перерви, пов'язані із першою світовою війною та іншими причинами, та починаючи з 1922 року, за рішенням НКЗ України, курси відновили свою діяльність. В 1923 році Інститут удосконалення лікарів об'єднав під своїм керівництвом чисельні курси за різним фахом, в тому числі і курси бактеріологів. Викладачами курсів в той час були вчені із світовим ім'ям – В.І. Недригайлов, С.І. Златогоров, М.М. Цехновіцер (рис. 2), (рис. 3), (рис. 4), відомо з [1]. Організовані курси для бактеріологів створили усі передумови для створення на їх базі в 1923 році кафедри мікробіології Українського інституту удосконалення лікарів при Першому Українському санітарно – бактеріологічному інституті (теперішня назва – ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України»).

Рис. 2 Віктор Іванович Недригайлов

Рис. 3 Семен Іванович

Рис. 4 Марк Моїсейович

Мечниковський інститут є одним з найстаріших і найавторитетніших наукових закладів протиепідемічного профілю. Установа заснована 24 травня 1886 року постановою відкритого ювілейного засідання Харківського медичного товариства, відомо з [3].

Рис. 5 ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України», м. Харків вул. Пушкінська, 14/16 (вигляд будівлі наприкінці XIX, початку XX століття).

Рис. 6 ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України», м. Харків вул. Пушкінська, 14/16 (вигляд будівлі сьогодення).

Перша його назва - Пастерівський Інститут щеплень і Бактеріологічна станція Харківського Медичного Товариства. Будівництво будівлі, в якій зараз знаходиться Інститут, було розпочато в 1911 р. і закінчено в 1913 р. Проект архітектора А. М. Бекетова, голова будівельної комісії Володимир Павлович Бобін (рис. 5), (рис. 6), відомо з [4].

Фундатором кафедри мікробіології, яка безперечно, має свою яскраву і багату досягненнями історію, та першим її керівником став видатний вчений, доктор медико-фізіологічних наук, академік, відомий бактеріолог та імунолог Марк Мойсейович Цехновіцер. В його житті Український санітарно - бактеріологічний інститут ім. І. І. Мечникова грав роль істинної alma mater, де він почав працювати ще в студентські роки та послідовно проходив усі етапи академічного розвитку впродовж своєї різносторонньої наукової діяльності (рис.7), відомо з [5].

Рис. 7 Заступник директора з науково-дослідницької роботи М.М. Цехновіцер (в першому ряді в центрі) в колі співробітників інституту

М. М. Цехновіцер першим в країні почав поглиблену експериментальну перевірку вакцини БЦЖ, провів велику роботу з впровадження цієї вакцини в медичну практику та організував її промислове виробництво. Його роботи в цьому напрямку були визнані в усьому світі. Саме йому належить також заслуга організації першого в країні виробництва туберкуліну. Особливо слід відмітити виняткову роль М. М. Цехновіцера в справі підготовки кадрів наукових співробітників, багато з яких стали відомими вченими і практиками. Керуючи кафедрою мікробіології в Інституті удосконалення лікарів та в 1-му Харківському медичному інституті впродовж багатьох років, вчений підготував велику кількість лікарів-мікробіологів, епідеміологів, бактеріологів, які назавжди зберегли теплий спогад про свого прекрасного Вчителя і Друга, відомо з [5].

Впродовж років існування кафедри базою її роботи був Харківський науково-дослідний інститут ім. І.І Мечникова. Підчас Великої Вітчизняної війни більшість співробітників кафедри виїхала разом з інститутом в евакуацію та продовжували свою діяльність в Сталінграді і Оренбурзі. Кафедра відновила свою роботу в 1946 році, завідувачем кафедри став І. Л. Голденберг, а потім з 1950 року по 1973 рік – Б.Л. Палант, відомо з [1].

Тісний зв'язок кафедри з базою інституту є історично невинуватим і має свої невід'ємні корні ще з часів проведення перших українських бактеріологічних курсів. Це дає змогу проводити спільні науково-дослідні роботи з найбільш актуальних проблем практичної медицини та в короткий термін впроваджувати результати в практику, відомо з [1]. Саме під керівництвом Броніслави Львівни Палант, доктора медичних наук, професора і завідувача кафедри мікробіології, співробітниками інституту був отриманий коклюшний токсин і анатоксин та приготовлена комбінована кінська протикашлюкова сироватка. З цієї сироватки отримували також коклюшний гамма-глобулін. Підсумок роботи в цьому напрямку був відображений в монографії Б.Л. Палант «Преципітований дифтерійний анатоксин», відомо з [4]. Броніслава Львівна також є автор вакцини АКДС. В своїй роботі, як завідувач кафедри, професор приділяла велику увагу питанням підготовки наукових кадрів. Так, під її керівництвом, старший лаборант кафедри О. А. Олейникова захистила кандидатську, а, згодом, докторську дисертацію, та отримала звання професора. Старший лаборант кафедри М. Г. Жебракова/Глебова виконала кандидатську дисертацію і отримала звання доцента кафедри. А. В. Кітченко, доцент кафедри, виконала докторську дисертацію, отримала звання професора і в майбутньому стала завідувачою кафедри.

В 1965 році на кафедрі мікробіології було відкрито очну аспірантуру, першими аспірантами, що пройшли за конкурсом, стали - Савінова Олена Михайлівна і Дзюба Алла Іванівна, згодом – доценти кафедри. В 1995 році Савінова О.М. виконала докторську дисертацію і працювала до лютого 2022 року професором кафедри - 57 років свого життя віддала роботі на рідній кафедрі. Автор 132 наукових праць, 9 авторських свідоцтв на винахід та 3 патентів. Впродовж багатьох років того часу основна наукова тематика кафедри була присвячена вивченню епідеміологічних особливостей кашлюку і питанням нормобіоценозу та дисбіотичних змін товстої кишки.

На кафедрі були викладачами відомі вчені бактеріологи та імунологи: А.В. Кітченко, Л. А. Кособуцький, О.Р Щіт, Т.О. Тищенко,

А.І Дзюба, які зробили вагомий вклад в рішення актуальних проблем сучасної медицини та в підготовку національних кадрів бактеріологів та імунологів, відомо з [1]. Так, Л. А. Кособуцький - д. м. н., професор, директор Харківського НДІ мікробіології, вакцин та сироваток ім. І.І. Мечникова (1980 - 1983 рр.), голова Харківського наукового товариства епідеміологів та мікробіологів (1980 – 1985 рр.), був керівником кафедри мікробіології з 1978 р. по 1995 р. Автор понад 150 наукових робіт, визнаний фахівець в області вивчення бактеріофагів. Зібрана ним колекція фагів мікобактерій входила в трійку найбільших в світі, відомо з [4].

В 1986 році на базі інституту була створена і розпочала свою роботу нова кафедра Харківського інституту удосконалення лікарів клінічної мікробіології та імунології. Засновником і керівником якої став директор Харківського науково-дослідного інституту мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова, Ю.Л. Волянський. Основною задачею кафедри стала підготовка бактеріологів та імунологів для лікувально-профілактичних закладів для вирішення нагальних питань щодо етіології, лікування та попередження гнійно-септичних процесів в клініках різного профілю, відомо з [1].

В 1996 р. кафедру мікробіології та кафедру клінічної мікробіології та імунології було об'єднано в нову кафедру - клінічної імунології і мікробіології, завідувачем якої до 2013 р. був Ю. Л. Волянський – д. м. н., академік АН Вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, відомо з [4].

Ю. Л. Волянський вніс вагомий вклад у становлення наукової школи кафедри, який важко переоцінити. У 1983 р. він очолив Харківський НДІ мікробіології, вакцин та сироваток ім. І.І. Мечникова МОЗ України (нині - ДУ «ІМІ НАМН»), яким керував майже 30 років. Весь професійний шлях Волянського Ю.Л. - це безперервний потік нових ідей, реформаторських задумів та наукових звершень. Він автор 25 монографій, 437 наукових статей, 24 методичних рекомендацій, 86 авторських свідоцтв та патентів України та зарубіжних країн, 17 лікарських та профілактичних препаратів, прийнятих до промислового виробництва в Україні та за кордоном. Серед найбільш значних його наукових здобутків слід відзначити впровадження протиепідемічних та санітарно-гігієнічних заходів щодо недопущення поширення в Україні особливо небезпечних інфекцій та запобігання виникнення спалахів інфекційних захворювань внаслідок екологічних катастроф, розробку концепції системного аналізу та прогнозування медичних та соціальних

наслідків ядерних катастроф. Волянський Ю.Л. був засновником визнаної школи мікробіологів та імунологів, під його керівництвом захищено 10 докторських та 36 кандидатських дисертацій. Особливу увагу Юрій Леонідович приділяв збереженню та розвитку кращих

Рис. 8. Волянський Ю.Л. з колегами по кафедрі в будівлі Інституту мікробіології і імунології імені І. І. Мечникова НАМН України (2007 р.).

традицій наукової та духовної спадщини наших великих попередників. З його ініціативи в історичному центрі Харкова споруджено пам'ятники одному з перших лауреатів Нобелівської премії в області медицини та біології І.І. Мечникову (2005 р.) та знаменитому архітектору О.М Бекетову (2006 р.). За видатні наукові досягнення та особистий внесок у розвиток охорони здоров'я у 1987 р. він був нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради України, у 1991 р. йому першому в Україні надано почесне звання "Заслужений діяч науки та техніки України". Проте найголовніша нагорода Волянського Ю.Л. - це заслужений 50-річною науково-педагогічною діяльністю високий авторитет серед медичної та наукової спільноти та сердечна подяка тисяч людей, яким він зберіг та повернув здоров'я (рис.8).

Безмірна повага видатному вченому і чудовій людині, Волянському Ю.Л. назавжди збережеться в серцях і пам'яті його близьких, колег, учнів та всіх тих, кому на життєвому шляху пощастило з ним працювати і спілкуватись, відомо з [6].

З 2014р. по 2018р. кафедру очолював д.м.н., Волянський Андрій Юрійович - відомий вакцинолог та імунолог. В період його керівництва на кафедрі були впроваджені курси спеціалізації з клінічної імунології та ТУ з імунопрофілактики, які стали особливо актуальними

в зв'язку з пандемією COVID-19.

З кінця 2018р. по кінець 2019 р. обов'язки завідувача кафедри клінічної мікробіології та імунології ХМАПО виконувала д.м.н., професор, член Правління Всеукраїнської асоціації інфекційного контролю та антимікробної резистентності, відомий український мікробіолог та імунолог Бірюкова Світлана Василівна, яка присвятила науково - педагогічній праці на кафедрі більш 35 років свого життя.

З липня 2019 р. по вересень 2022 р. кафедру очолював відомий мікробіолог, д.м.н., професор Валерій Володимирович Мінухін - директор ДУ «Інститут мікробіології і імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України», з березня 2019 року і по теперішній час. Директор Інституту, є членом Комісії з біобезпеки та біологічного захисту при Раді Національної безпеки і оборони України, відомо з [4]. З 2019 року професор Мінухін В.В. є головним редактором журналу «Annals of Mechnikov Institute» («Аннали Мечниковського інституту»), з 2020 року - член редакційної колегії «Імунологія та алергологія» та редакційної колегії «Український журнал «Чоловіче здоров'я, гендерна та психосоматична медицина», голова спеціалізованої вченої ради Д 64.618.01 при Державній установі «Інститут мікробіології та імунології ім. І.І.Мечникова НАМН України» (Харків).

В різні роки, з часу створення кафедри і до моменту її реорганізації, на кафедрі працювали: д.м.н., професора - М.М. Цехновіцер, І.Л. Голденберг, Б.Л. Палант, А.В. Кітченко, Л.А. Кособуцький, Ю.Л. Волянський, С.В. Бірюкова, А.Ю. Волянський, О.М. Савінова В.В. Мінухін, Т.І. Коляда; к.м.н. доценти - О.Р. Щіт, А.І. Дзюба, Т.О. Тіщенко, Н.Ф. Дзюбан, Г. М. Большакова, О.Б. Колоколова, Ю.В. Войда, Глебова М.Г., с.н.с - І.Ю. Кучма, В.І. Чернявський, Ж.М. Маніна, В.І. Білозерський, А.М. Марющенко, С.М. Давидова; старший лаборант з вищою освітою О.С. Корж, лаборанти: О. Р. Гіршфельд, Т.К. Черепаха, Л.А. Дегтярєва, О.В. Залигіна, лаборанти без медичної освіти О.І. Наумова, М.Ю. Пономарь, Л.І. Полтавець. Кожен з цих людей, в свій час, був частиною великої команди науковців, писав історію цієї кафедри тривалістю в життя!

Кафедра проводила науково-практичні конференції та семінари в м. Харкові та різних регіонах України з метою розповсюдження передового досвіду, підвищення кваліфікації спеціалістів-бактеріологів та імунологів відомо з [1]. Співробітники кафедри є активними членами Харківського наукового медичного товариства та товариства мікробіологів України. На кафедрі постійно проводиться консультативна допомога закладам охорони здоров'я відомо з [7].

В діяльності кафедри завжди приділялась велика увага підготовці висококваліфікованих кадрів. На кафедрі проводились цикли спеціалізації та стажування за фахом «Бактеріологія», «Лабораторна імунологія» і «Клінічна імунологія»; передатестаційні курси «Бактеріологія» та «Лабораторна імунологія»; цикли тематичного удосконалення з клінічної та санітарної мікробіології, питань імунопрофілактики для бактеріологів, імунологів та викладачів мікробіології вищої школи; проводилась підготовка лікарів-інтернів за спеціальністю «Мікробіологія та вірусологія», відомо з [8, 9].

На кафедрі регулярно проводились цикли підготовки висококваліфікованих кадрів як на стаціонарних циклах, так і виїзних в різних областях України – Ужгородській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Львівській, Ровенській, Кропивницькій, Чернігівській, Сумській, Миколаївській, Хмельницькій, Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Полтавській, Одеській, Запорізькій та у Криму, відомо з [1].

Тільки з 2011 р. по 2021 р. на кафедрі навчалось понад 5200 курсантів та інтернів на 226 циклах. За цей період співробітники кафедри отримали 10 патентів, приймали участь у 75 науково-практичних конференціях, з них 63 – з міжнародною участю. Опубліковано 300 наукових статей і тезисів за фахом в журналах і збірках, видано 3 монографії, 36 посібників і методичних рекомендацій, виконано сумісно з ДУ «ІМІ НАМНУ» 21 НДР.

Теоретичний курс підготовки фахівців був представлений лекціями-презентаціями, навчальними фільмами, методичними розробками, численними навчальними посібниками та методичними рекомендаціями, які розроблялись на кафедрі. Практичні заняття з бактеріології проводились з використанням музейних та клінічних штамів мікроорганізмів, завдяки чому слухачі мали можливість самостійно провести мікроскопічне, бактеріологічне та біохімічне дослідження, освоїти класичні та сучасні методи діагностики інфекційних захворювань. Імунологічні методи досліджень вивчалися, як на базі кафедри, так і в різних імунологічних лабораторіях Харкова, відомо з [8, 9, 10].

Основні наукові здобутки кафедри: досліджено механізм взаємодії ВІЛ і різних клітин організму; визначено роль клітин Лангерганса в імунному захисті проти вірусних і асоційованих з пухлинами інфекційних агентів; доведена доцільність розробки нових антибактеріальних, антисептичних та імуномодуючих препаратів на основі хінолінових сполук; доведено вплив гетерогенності популяції анаеробних збудників на метаболічні процеси та продукцію

екзотоксинів; виявлені донор-специфічні фаги шигел та впроваджені, як експрес-метод для ідентифікації збудників дизентерії; розроблені та впроваджені методи діагностики анаеробних інфекцій; досліджено вплив електромагнітного випромінювання надвисоких частот на збудників дифтерії та кашлюка, виявлено зміни ферментативних, токсигенних властивостей та антибіотикочутливості вказаних мікроорганізмів; розроблені та впроваджені методи діагностики хелікобактерної інфекції; досліджені показники клітинного та гуморального імунітету у хворих виразковою хворобою шлунка, асоційованою з *C. pylori*; доведена роль імунних порушень в патогенезі хронічної хелікобактерної інфекції, відомо з [1].

В останні роки основними науковими напрямками кафедри були: вивчення синергічних протимікробних комбінацій препаратів групи фторхінолонів, похідних фосфонові кислоти з іншими антибіотиками щодо поліантибіотикорезистентних збудників гнійно-запальних захворювань; дослідження м'яких лікарських засобів комплексної дії (сумісно зі співробітниками кафедри фармацевтичної технології та біофармації Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика); вплив антимікробної активності ротадинамічної терапії з використанням різних фотосенсибілізаторів на різні групи мікроорганізмів (сумісно зі співробітниками кафедри стоматології і терапевтичної стоматології ХМАПО); удосконалення бактеріологічних методів виділення токсигенних штамів *Cl. difficile* (сумісно із ІМІ ім. І. І. Мечникова); дослідження імуногенності дифтерійного анатоксину сумісно з поверхневими антигенами *C. Diphtheriae* і методи подвійного контролю їх безпечності (сумісно із ІМІ ім. І. І. Мечникова); створення комбінованого лікарського засобу протимікробної дії для лікування ран і ранової інфекції (сумісно із ІМІ ім. І. І. Мечникова); вивчення впливу хімічних сполук та їх комбінацій на біоплівки музейних штамів ентерококів (сумісно із ІМІ ім. І. І. Мечникова); дослідження закономірностей еволюції антибіотикорезистентності у найпоширеніших різновидів збудників гнійно-запальних інфекцій (сумісно із ІМІ ім. І. І. Мечникова), відомо з [7].

За роки існування на кафедрі було підготовлено понад 80 докторів та кандидатів наук, деякі з них продовжують роботу на кафедрі, інші – продовжують свою трудову діяльність за межами України – Судан, Лівія, Єгипет та інші країни, відомо з [1].

З жовтня 2022 р. завідувачем кафедри мікробіології, бактеріології, вірусології та мікології ННМІ НТУ «ХПІ» стала Большакова Галина Михайлівна, к.мед.н., доцент, яка з 1992 року

своє трудове життя повністю присвятила роботі на кафедрі. Пройшла шлях від старшого лаборанта до завідувача кафедри. Кваліфікована, талановита, віддана своїй справі людина. Автор 138 наукових праць та 3 патентів.

Штат кафедри: д.м.н., професор Мінухін В. В.; к.м.н, доценти кафедри: Кучма І. Ю., Голубка О. В., Частій Т. В., асистент кафедри: Шевченко Ю. В., лаборант з медичною освітою: Гіршфельд О.Р. На базі кафедри проводиться навчання у дистанційному (Google Meet, Zoom, Moodle), змішаному чи очному форматі на циклах: спеціалізації та стажування за спеціальностями "Бактеріологія", "Лабораторна імунологія"; тематичного удосконалення: «Клінічна мікробіологія», «Лабораторна діагностика кишкових інфекцій», «Лабораторна діагностика повітряно-крапельних інфекцій», «Лабораторна діагностика інфекцій, які передаються статевим шляхом», «Мікробіологія особливо-небезпечних інфекційних захворювань людини», «Дослідження чутливості мікроорганізмів до антибактеріальних препаратів за вимогами EUCAST», «Імунологічні основи імунопрофілактики», «Вакцинопрофілактика в теорії та практиці», «Мікотичні інфекції», «Лабораторна діагностика глибоких мікозів», «Лабораторна діагностика умовно-патогенних збудників мікозів», «Лабораторна діагностика кератомікозів», і «Лабораторна діагностика псевдомікозів», «Лабораторна діагностика вірусних інфекцій».

Пріоритетними напрямками роботи кафедри є: вивчення питань лабораторної діагностики, профілактики та лікування інфекційних захворювань бактеріальної, вірусної та грибової етіології; впровадження нових методів діагностики кишкових та повітряно-крапельних інфекцій; оптимізація методів лабораторної діагностики інфекцій, що передаються статевим шляхом; удосконалення лабораторної діагностики мікозів різної етіології; сучасні питання діагностики вірусних інфекцій; оптимізація навчального процесу, підвищення якості практичної підготовки слухачів, індивідуальний підхід при навчанні молодих фахівців на циклах спеціалізації, щорічне проведення науково-практичних конференцій спільно з Державною установою «Інститут мікробіології та імунології НАМН України».

Щиро бажаємо усім, хто мав честь пов'язати своє життя та роботу із кафедрою, стійкості, незламності духу та наполегливості у досягненні своєї мети. Бажаємо нових творчих досягнень, успіхів у викладацькій і науковій роботі та нових звершень у житті. Вітаємо колектив кафедри з такою славетною датою – 100-літтям і бажаємо творчого натхнення, досягнення нових наукових звершень, подальшого

процвітання, адже продовжувати створювати і писати історію кафедри саме Вам!

Автори статті висловлюють велику подяку д.м.н., професору кафедри Савіновій О. М., завідувачу бібліотеки ДУ "ІМІ НАМН" Т. А. Резак, провідному інженеру - програмісту лабораторії імунореабілітології ДУ "ІМІ НАМН" М. Б. Давиденко за надану допомогу в пошуках інформаційних джерел та відтворенні історичних подій за період існування кафедри.

Література:

1. Волянський Ю.Л. Кафедра клінічної імунології та мікробіології Харківської державної медичної академії післядипломної освіти / Ю.Л.Волянський // До історії розвитку мікробіології у науково-дослідних навчальних закладах України ; за ред. академіка НАН України В.П. Широбокова. – Київ: книга Плюс, 2006. – 303 с.

2. Харьковское медицинское общество 1861-1911 гг. Очерки его пятидесятилетней деятельности ; под редакцией С.Н. Игумнова. – Харьков, 1913. – 539 с.

3. Мінухін В.В. Сьогодення ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова НАМН України» (результати роботи за 2020 – 2022 рр.) / В.В.Мінухін // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю: «П'ятий національний форум імунологів, алергологів, мікробіологів та спеціалістів клінічної медицини (за участю міжнародних спеціалістів)» (24-25 травня 2023 року, Харків). – К.: ТОВ «Видавництво «Юстон»», 2023. – С. 3-13.

4. До 135-річчя ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім.І.І.Мечникова НАМН України» // Національна академія медичних наук України. – 24.05.2021. Режим доступу: <https://amnu.gov.ua/do-135-richchya-du-instytut-mikrobiologiyi-ta-imunologiyi-im-i-i-mechnykova-namn-ukrayiny/>.

5. Волянський Ю.Л. Академик Цехновицер М. М. Основные вехи жизни и научной деятельности (к 125- летию со дня рождения) / Ю.Л. Волянський, Т.Н. Моисеенко, Н.П. Волянская // Ветеринарна медицина. – 2013. – Вип. 97. – С. 568-572. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vetmed_2013_97_236.

6. Некролог. Волянський Юрій Леонідович // Анналі Мечниковського інституту. – 2013. – № 4. – С. 96-98. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ami_2013_4_18.

7. Волянський А.Ю. Харківська медична академія післядипломної освіти / А. Ю. Волянський // Сузір'я мікробіологічних наукових закладів України ; за ред. В.П. Широбокова, В.А.Понятовського. – Вінниця: Нова Книга, 2019. – 416с.

8. Волянський Ю.Л. Підвищення ефективності професійної підготовки слухачів на післядипломному етапі на кафедрі клінічної імунології та мікробіології / Волянський Ю.Л., Бірюкова С.В., Большакова Г.М., Колоколова О.Б., Кучма І.Ю., Чернявський В.І. та ін. // Матеріали навчально-наукової конференції, присвяченої 90-річчю заснування ХМАПО: «Сучасна післядипломна медична освіта: досягнення, проблеми, перспективи» (7-8 листопада 2013р.). – Харків, 2013. – С.104.

9. Волянський Ю.Л. Підготовка лікарів-інтернів на кафедрі клінічної імунології та мікробіології ХМАПО / Волянський Ю.Л., Бірюкова С.В., Большакова Г.М., Колоколова О.Б., Кучма І.Ю., Чернявський В.І. та інш. // Матеріали навчально-наукової конференції, присвяченої 90-річчю заснування ХМАПО: «Сучасна післядипломна медична освіта: досягнення, проблеми, перспективи» (7-8 листопада 2013р.). – Харків, 2013. – С.109.

10. Большакова Г.М. Досвід кафедри клінічної імунології та мікробіології у підготовці лаборантів – бактеріологів / Большакова Г.М., Бірюкова С.В., Волянський Ю.Л. // Матеріали учбово-методичної конференції, присвяченої 80-річчю ХМАПО (11 листопада 2003р.). – Харків, 2003. – С.571.

References:

1. Volyansky, Yu.L. (2006). Kafedra klinichnoyi imunolohiyi ta mikrobiolohiyi Kharkivs'koyi derzhavnoyi medychnoyi akademiyi pisyadyplomnoyi osvity [Department of Clinical Immunology and Microbiology of the Kharkiv State Medical Academy of Postgraduate Education]. Do istoriyi rozvytku mikrobiolohiyi u naukovo-doslidnykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny ; pid redaktsiyeyu akademika NAN Ukrayiny V.P. Shyrobokova – To the history of the development of microbiology in research educational institutions of Ukraine. (303p.). Kyiv: Knyha Plyus. [In Ukraine].

2. Khar'kovskoye meditsinskoye obshchestvo 1861-1911 gg. Ocherki yego pyatidesyatiletney deyatelnosti ; pod redaktsiyey S.N. Igumnova – Kharkov Medical Society 1861-1911. Sketches of his fifty years of activity. (1913). (539p.). Kharkiv. [In Ukraine].

3. Minukhin, V.V. (2023). S'ohodennya DU «Instytut mikrobiolohiyi ta imunolohiyi im. I.I. Mechnykova NAMN Ukrayiny» (rezul'taty roboty za 2020 – 2022 rr.) [Today the SI "Institute of Microbiology and Immunology named after I.I.Mechnikov National Academy of Sciences of Ukraine" (results of work for 2020-2022)]. Materialy naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu: P'yaty natsional'nyy forum imunolohiv, alerholohiv, mikrobiolohiv ta spetsialistiv klinichnoyi medytsyny (za uchastyu mizhnarodnykh spetsialistiv)» – The Fifth national forum of immunologists, allergists, microbiologists and clinical medicine specialists (with the participation of international specialists)". (24-25.05.2023, Kharkiv). (pp. 3-13). – K.: TOV «Vydavnytstvo «Yuston». [In Ukraine].

4. Do 135-richchya DU «Instytut mikrobiolohiyi ta imunolohiyi im.I.I.Mechnykova NAMN Ukrayiny» [To the 135th anniversary of the SI "I.I. Mechnikov Institute of Microbiology and Immunology of the National Academy of Sciences of Ukraine". (2021). Natsional'na akademiya medychnykh nauk Ukrayiny – National Academy of Medical Sciences of Ukraine, 24.05.2021. [In Ukraine]. Retrieved from: <https://amnu.gov.ua/do-135-richchya-du-instytut-mikrobiologiyi-ta-imunologiyi-im-i-i-mechnykova-namn-ukrayiny/>.

5. Volyanskiy, Y.L. & Moiseincov, T.N. & Volyanskiy, N.P. (2013). Akademik Tsehnovitser M. M. Osnovnyye vekhi zhizni i nauchnoy deyatelnosti (k 125- letiyu so dnya rozhdeniya) [Akademik Tsehnovitser M.M. Main milestones of life and science (for 125 – anniversary of birth). Veterynarna medytsyna – Veterinary medicine, 97, 568-572. [In Ukraine]. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vetmed_2013_97_236.

6. Nekroloh. Volyans'kyi Yuriy Leonidovych [Obituary. Yuriy Leonidovych Volyanskiy]. (2013). – Annaly Mechnikovs'koho instytutu – Annals of the Mechnikov Institute, 4, 96-96. [In Ukraine]. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vetmed_2013_97_236.

7. Volyansky, A.Yu. (2019). Kharkivs'ka medychna akademiya pisyadyplomnoyi osvity [Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education]. Suzir'ya mikrobiolohichnykh naukovykh zakladiv Ukrayiny ; za red. V.P. Shyrobokova, V.A.Ponyatovs'koho – Constellation of microbiological scientific institutions of Ukraine. (416 p.). Vinnytsia: Nova Knyha. [In Ukraine].

8. Volyansky, Yu.L. & Biryukova, S.V. & Bolshakova, H.M. & Kolokolova, O.B. & Kuchma, I.Yu. & Chernyavskiy, V.I. et al. (2013). Pidvyshchennya efektyvnosti profesynoyi pidgotovky slukhachiv na pislyadyplomnomu etapi na kafedri klinichnoyi imunolohiyi ta mikrobiolohiyi [Increasing the effectiveness of the professional training of trainees at the postgraduate stage at the Department of Clinical Immunology and Microbiology]. Materialy navchal'no-naukovoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 90-richchyu zasnuvannya KHMAPO: «Suchasna pislyadyplomna medychna osvita: dosyahnennya, problemy, perspektyvy» – The Modern postgraduate medical education: achievements, problems, prospects (7-8.11.2013). (p.104). Kharkiv. [In Ukraine].

9. Volyansky, Yu.L. & Biryukova, S.V. & Bolshakova, H.M. & Kolokolova, O.B. & Kuchma, I.Yu. & Chernyavskiy, V.I. et al. (2013). Pidhotovka likariv-interniv na kafedri klinichnoyi imunolohiyi ta mikrobiolohiyi KHMAPO [Training of medical interns at the Department of Clinical Immunology and Microbiology of KHMAPO]. Materialy navchal'no-naukovoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 90-richchyu zasnuvannya KHMAPO: «Suchasna pislyadyplomna medychna osvita: dosyahnennya, problemy, perspektyvy» – The Modern postgraduate medical education: achievements, problems, prospects (7-8.11.2013). (p.109). Kharkiv. [In Ukraine].

10. Bolshakova, H.M. & Biryukova, S.V. & Volyanskyi Yu.L. (2003). Dosvid kafedry klinichnoyi imunolohiyi ta mikrobiolohiyi u podhotovtsi laborantiv – bakteriologiv [Experience of the Department of Clinical Immunology and Microbiology in training bacteriologists]. Materialy uchbovo-metodychnoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 80-richchyu KHMAPO – Materials educational and methodical conference dedicated to the 80th anniversary of KHMAPO (11.11.2003). (P.571). Kharkiv. [In Ukraine].